

5. Fisher R.A., Frank Y. Statistical Tables for Biological, Agricultural and Medical Research, 6th ed., published by Longman Group, Ltd., London (previously published by Oliver and Boyd, Edinburgh), Table VII.
6. Money J., Hampson J. G., Hampson J.L. An examination some Basic sexual Concepts: The Avidence of Human Hermaphroditism. Bull. Johns Hopkins Hasp., 1955. 97:301-319.
7. <http://gisap.eu/ru/node/1336>

Давидович Т.

Науковий керівник – доц. Гузар О.В.

ФОРМУВАННЯ ПІЗНАВАЛЬНОГО ІНТЕРЕСУ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ НА УРОКАХ РОЗВИТКУ ЗВ'ЯЗНОГО МОВЛЕННЯ

Освітні процеси в Україні ХХІ ст. спрямовані на розвиток креативної мовної особистості, здатної доцільно та ефективно спілкуватися і досягати поставлених комунікативних цілей. Метою розвивального навчання вважається інтенсивний цілеспрямований розвиток усного та писемного мовлення молодших школярів, їхніх пізнавальних можливостей, мотивів навчання, волі, почуттів, самостійності та активності в навчальній діяльності. Ґрунтовне володіння мовленням – це ключ до пізнання, освіченості, розумового розвитку, повноцінної участі в суспільному житті [3].

Дослідження з психології мови та розвитку мовлення, психолінгвістики, зокрема з теорії мовленнєвої діяльності, були в контексті наукових студій Л.А.Айдарова, Б.Ф.Баєва, М.І.Жинкіна, О.О.Леонтєва, І.О.Синиці; на особливу увагу заслуговують наукові праці з методики навчання рідної мови та розвитку мовлення Л.О.Варзацької, М.С.Вашуленка, Т.О.Ладиженської, М.Р.Львова, В.Я.Мельничайка, М.І.Пентилока. Проблема розвитку пізнавального інтересу учнів до навчальної діяльності висвітлена у працях Г.Костюка, С.Рубінштейна, О.Леонтєва, Г.І.Щукіної, О.І.Киричук, Б.Г.Друзь, О.Я.Савченко.

На сьогодні не знаходимо окремих досліджень з питань розвитку пізнавальних інтересів молодших школярів на уроках розвитку зв'язного мовлення, що свідчить про актуальність даної проблеми у галузі початкової освіти.

Формування інтересу до мови – процес важкий і тривалий. Він потребує певних умов, засобів, належного педагогічного керівництва та обов'язкового врахування психологічних та психічних особливостей молодших школярів.

Вирішуючи проблеми підвищення рівня мовленнєвої культури школярів, сучасна лінгводидактика активно використовує у своєму вжитку поняття «мовленнєва компетентність». Однак у науковій літературі спостерігається неоднозначне тлумачення цього терміна, що свідчить про складність, поліаспектність поняття та різні підходи до його визначення.

О.Горошкіна під мовленнєвою компетентністю розуміє практичне оволодіння українською мовою, її словниковим запасом, граматичним ладом, дотримання в усних і писемних висловлюваннях мовних норм. М.Пентилок розглядає мовленнєву компетентність як базове поняття у структурі комунікативної компетентності та визначає її як уміння застосовувати знання мови на практиці, користуватися мовними одиницями. І. Гудзик вважає, що комунікативна компетентність являє собою здатність успішно користуватися мовою (усіма видами мовленнєвої діяльності) для пізнання, комунікації, а мовленнєва компетентність виявляється в умінні використовувати мовні засоби для розуміння й побудови тексту.

У Державному стандарті початкової загальної освіти зазначено, що «комунікативна компетентність – здатність особистості застосувати у конкретному спілкуванні знання мови, способи взаємодії з навколишніми і віддаленими людьми та подіями, навички роботи у групі, володіння різними соціальними ролями» [1].

Формування комунікативної компетентності як ключової є метою курсу української мови в початковій школі, яка «виявляється у здатності успішно користуватися мовою (всіма видами мовленнєвої діяльності) у процесі спілкування, пізнання навколишнього світу, вирішення життєво важливих завдань» [10].

Комунікативна компетентність містить чотири складових: мовну, мовленнєву, соціокультурну та діяльнісну, які представлені в Державному стандарті початкової загальної освіти й навчальній програмі з української мови для 1-4 класів як змістові лінії. Основною

лінією вважається мовленнєва. При цьому мовна, соціокультурна і діяльнісна спрямовані на забезпечення мовленнєвої [1].

У програмі з української мови для 1-4 класів зазначено, що мовленнєва змістова лінія «передбачає розвиток усного і писемного мовлення учнів, їхнє вміння користуватися мовою як засобом спілкування, пізнання, впливу. З цією метою розвиваються, удосконалюються усні види мовленнєвої діяльності, якими учні певною мірою оволоділи у дошкільному віці (слухання-розуміння; говоріння), а також формуються, вдосконалюються види мовленнєвої діяльності, пов'язані з писемним мовленням (читання вголос і мовчки, робота з дитячою книжкою, письмові види робіт)» [10].

Невід'ємною складовою процесу формування мовної особистості є розвиток пізнавальної сфери учнів. Для молодших школярів навчально-пізнавальна діяльність є провідною, під час якої формується складне інтегративне поняття «навчально-пізнавальна компетентність». Володіння навчально-пізнавальною компетентністю передбачає [9]:

- знання способів та прийомів пізнання;
- досконале володіння методами пізнавальної діяльності;
- знаходження учнем розв'язків пізнавальних завдань у нових нестандартних навчально-пізнавальних ситуаціях;
- інтерес до навчання, вміння навчатися творчо, прояв широких пізнавальних інтересів з конкретного предмета, яскравих інтелектуальних потреб.

Проблема взаємозв'язку мовлення та пізнавальних процесів особистості нерідко розглядається у контексті цілісної мовленнєво-мисленнєвої діяльності як тісна взаємодія мислення і мовлення (Л.Виготський, О.Леонтьєв, С.Рубінштейн). Мовлення знаходиться у тісній взаємодії з особливостями психіки людини, адже усвідомленість мовлення пов'язана із свідомістю людини та процесами мислення.

Необхідність навчати дітей зв'язно висловлювати свої думки сприяла виникненню в методиці викладання української мови в початкових класах нового терміну «зв'язне мовлення». Під терміном "зв'язне мовлення" методисти розуміють "монологічне мовлення,... діяльність мовця, послідовний усний чи письмовий виклад думок, знань. Наслідком такої діяльності стає текст, тобто сукупність взаємопов'язаних самостійних речень, об'єднаних спільним предметом (темою) й головною думкою за допомогою мовних (лексичних, граматичних й інтонаційних) засобів. У методиці мови ці два поняття – зв'язне мовлення і текст – стоять поряд" [7]. Розвиток зв'язного мовлення дітей – найголовніше завдання початкового курсу рідної мови, адже саме вільне володіння мовленням є основою опанування учнями навчальних предметів.

На думку методиста М. Коченгіної, метою зв'язного мовлення є формування в учнів уміння свідомо й правильно складати письмові висловлювання, що передбачає формування вмінь сприймати текст, відтворювати його та створювати власний. Розглядають такий комплекс відповідних мовленнєвих умінь для навчання зв'язного мовлення [4]:

- уміння інформаційно-змістовного характеру (уміння добирати інформаційний і фактичний матеріал для майбутнього висловлювання, визначити й розкрити тему та головну думку тексту тощо);
- структурно-композиційні вміння (уміння бачити й відрізнити частини тексту, складати план і будувати частини тексту, зв'язно й послідовно викладати зміст тексту);
- уміння використовувати різноманітні мовні засоби (уміння вільно та правильно користуватися лексичними, граматичними й стилістичними засобами);
- уміння вдосконалювати текст (уміння знаходити помилки й недоліки та усувати їх).

Вчені О.М.Біляєв, Л.О.Варзацька, М.С.Вашуленко, І.П.Гудзик, В.Я.Мельничайко, О.Я.Савченко, О.Н.Хорошковська вважають, що вся робота з розвитку зв'язного мовлення має спиратися на понятійні знання учнів (лінгвістичні і мовленнєвознавчі), екстралінгвістичні (мета й умови спілкування, підпорядкованість їм мовних засобів) і операційні (правила і способи побудови тексту). Плідними у розв'язанні завдань підвищення ефективності процесу мовленнєвого розвитку виявилися такі підходи, як системно-описовий, функціонально-стилістичний і комунікативно-діяльнісний [4].

Уроки розвитку зв'язного мовлення є логічним продовженням аспектичних уроків, вони становлять певне закінчене ціле і одночасно виступають нерозривною ланкою усієї системи роботи над живим словом. Вчені вважають, що насамперед на уроках розвитку зв'язного

мовлення необхідно навчати учнів створювати і сприймати висловлювання, розвивати їхню комунікативну вправність, однак не полишати цю роботу і на інших уроках, адже вони становлять цілісну взаємопов'язану систему.

У контексті комунікативно орієнтованих завдань загальної мовної освіти ХХІ століття окреслився новий етап у розв'язанні проблеми змісту, класифікації, структури і технології уроків розвитку зв'язного мовлення. У лінгводидактиці вчені дають різні визначення уроків розвитку зв'язного мовлення, серед яких особливої уваги заслуговують такі: «уроки, які проводяться з метою формування і розвитку в учнів комунікативних (мовленнєвих) умінь і навичок» (О.М.Біляєв); «уроки формування мовленнєво-комунікативної компетенції, теоретичною основою яких є мовленнєвознавчі поняття, практичною – види мовленнєвої діяльності, спрямовані на формування комунікативної компетенції» (М.І.Пентилюк).

Уперше в лінгводидактиці окремо виділив уроки розвитку зв'язного мовлення О.Біляєв і запропонував їх класифікацію відповідно до виду творчої роботи та мети її проведення. Існують й інші класифікації уроків розвитку зв'язного мовлення, відповідно до того, що було взято в основу мовознавцями (Г.Шелехова, М.Пентилюк, О.Петровська).

Метою уроків зв'язного мовлення є допомогти учням розкрити свої здібності, розширити світогляд, виховати наполегливість, волю, впевненість у досягненні своїх цілей. Діти вчаться думати, спостерігати, аналізувати, передавати думки і почуття за допомогою слова. У них розвивається образне й логічне мислення, уява, збагачується словниковий запас, формуються навички планування, вміння творчо працювати, аналізувати, самостійно контролювати свої думки. Вчитель повинен навчити дітей проявляти ініціативу, винахідливість, фантазію, розвинути гостре око, міцну пам'ять, підсилювати впевненість, віру в свої здібності, виховувати хороший смак [6].

Реалізація на уроках мови, зокрема на уроках розвитку зв'язного мовлення, пізнавальної функції мови означає розв'язання на уроках найрізноманітніших пізнавальних цілей — від пізнання мови до пізнання всесвіту. Досвід суспільства закодовано і зафіксовано в мові, у її словниках, довідниках, фразеології, а також у текстах. Найяскравіше він проявляється в національній семантиці мови, її фразеології, афоризмах, у феномені української фонетики та інтонації, словотвору, морфології та синтаксису, у специфіці функціонування мовних одиниць у мовленні, особливо в мові художньої літератури. Завдяки використанню на уроках текстів українська мова як навчальний предмет стає важливим засобом пізнання дійсності, виховання і розвитку учнів [2].

Тому так важливо, що саме «на уроках розвитку зв'язного мовлення відбувається активізація пізнавальної діяльності учнів, виробляється вміння самостійно конструювати свої знання й орієнтуватися в інформаційному просторі, це формує критичне мислення» [11].

Зміст уроків розвитку зв'язного мовлення спрямований на розвиток комунікативної компетентності, а саме на засвоєння: теорії з комунікативної лінгвістики, лінгвістики тексту, стилістики та культури мовлення; розвиток основних видів мовленнєвої діяльності (аудіювання, читання, говоріння, письма); формування комунікативних умінь.

Учені-методисти (О.М.Біляєв, В.Я.Мельничайко, М.І.Пентилюк) вважають, що в роботі з розвитку мовлення «відтворюючої діяльності учнів замало, тут необхідна ще й комунікативна діяльність учнів у процесі говоріння і письма» [8]. Уроки розвитку зв'язного мовлення не повинні зводитись до аналізу та відтворення чужих готових текстів, а мають стати місцем творення власних висловлювань, які розвивають в учнів мислення і мовлення, перетворюють малоцікаве нудне повторення одного й того ж змісту на захоплююче спілкування в класі, де учні з інтересом висловлюють власні думки, вчаться брати активну участь у навчальній комунікації, виступати перед аудиторією, обговорювати, критикувати й доповнювати співрозмовників [5].

Кожен урок української мови має нести в собі позитивний заряд, повинен бути насичений красою, любов'ю і радістю, а особливо – уроки розвитку зв'язного мовлення, на яких діти вчаться висловлювати свої почуття, думки, будувати речення, писати перші твори. Роботу з виховання пізнавальних інтересів на уроках розвитку мовлення потрібно будувати у такій послідовності: цікаво – знаю – вмію. Найефективнішим у розвитку пізнавального інтересу до мовленнєвої діяльності, словотворчості вважається використання творчих вправ, мовних ігор. Серед великої різноманітності вправ виділяємо наступні:

– «Фантастичні гіпотези»

Це техніка, що виражена у формі запитання: «Що було б, якби...?»

– «Створення «вінегрету» з казок»

Суть цього методу полягає в тому, що події з різних казок переплітаються й розгалужуються за новим сюжетом.

– «Вгадай «колір» слова»

Зима – (біла, срібляста, молочна),

літо – (яскраве, барвисте, різнокольорове),

метелик – (різнобарвний, плямистий),

калюжа – (сіра, чорно-коричнева),

ніч – (чорна, діамантово-синя, блискуча, імлиста).

Подумайте і запишіть:

звуки саду (*щебет пташок, шарудіння трави, лопотіння листя*),

кольори саду (*зелений, жовтий, червоний, смарагдовий, голубий, коричневий*),

запахи саду (*солодкий, свіжий, трав'яний, духмяний, ароматний, квітковий*).

З деформованих речень скласти і записати зв'язний текст.

був, день, чудовий;

велика, все, закрила, увечері, чорна, небо, хмара;

почалася, гроза, сильна;

весь, грому, страшний, струсонув, удар, будинок;

гнула, дерева, і, буря, ламала;

темно, зовсім, стало; по, періцив, дощ, шибках;

тривожно, нам, страшно, стало, і.

Улюблена буква.

Скласти невеличке оповідання так, щоб у кожному слові була «улюблена» буква.

Опиши (намалюй) навпаки.

Учитель демонструє сюжетний малюнок, діти описують (словесно малюють) його, замінюючи основні предмети, явища, дії, якості на протилежні.

Продовж, та не помились.

Група учнів складає колективне оповідання. Кожний учасник групи по черзі додає одне-два речення до попереднього.

Ми — фантазери.

Про що мріє бурулька?

Про що сперечаються вітер із сонечком? А зима з весною?

Що можна побачити в калюжі?

Ти опинився у країні Ліліпута. Що ти робиш?

Стійкий пізнавальний інтерес до вивчаного формується за таких умов навчання, коли воно відповідає рівню розвитку учнів, їхнім індивідуальним особливостям. Це забезпечується використанням у навчальному процесі диференційованих завдань.

Передумовою активної пізнавальної діяльності учнів є упровадження нових освітніх технологій. Однією з інновацій виступає так звана проектна діяльність, оскільки вона активізує розвиток самостійності, вміння спілкуватися, працювати в команді, розвиває дослідницькі та творчі здібності, вміння самостійно конструювати свої знання, здатність орієнтуватися в інформаційному просторі, вміння планувати свою роботу і презентувати її. Але основною функцією методу проектів у структурі уроку української мови і мовлення є мотиваційна. Саме завдяки використанню цього методу досягається опанування знань як особистісно значущих для кожного учня, здійснюється формування в них узагальнених способів пізнавальної і мовленнєвої діяльності.

До сучасних освітніх технологій відносяться нестандартні підходи у викладанні предметів. Нестандартний урок максимально стимулює пізнавальну самостійність, творчу активність та ініціативу школярів. Такі уроки більше подобаються дітям, ніж буденні навчальні заняття, тому що навчальний процес тут має багато спільного з ігровою діяльністю дітей. Через це використання й проведення різних нестандартних уроків є найефективнішим засобом для організації колективної пізнавальної діяльності в дослідній роботі школярів, що сприяє досягненню високих результатів у роботі. Одним з видів нестандартних уроків є інтегровані, основною метою яких є формування в

учнів цілісного світогляду про навколишній світ, активізація їх пізнавальної діяльності та підвищення інтересу учнів до матеріалу, що вивчається.

Для досягнення високих результатів у навчанні у початковій школі доцільно використовувати різноманітні види наочності, ТЗН, мультимедію, адже ці новітні засоби навчання дозволяють ґрунтовніше, наочніше сприймати навчальний матеріал та орієнтуватися у мовній діяльності.

Таким чином, уроки розвитку зв'язного мовлення становлять один з основних факторів формування комунікативної та навчально-пізнавальної компетентностей. Першочергове завдання вчителя – забезпечити засвоєння школярами мовних знань і формування вмінь застосовувати їх у мовленнєвій діяльності з урахуванням ситуації спілкування. Для того, щоб ця діяльність відбувалася на високому рівні, необхідно використовувати новітні технології навчання, завдання, що стимулюють розвиток творчої діяльності учнів, винахідливості та є посилюючими для кожної окремої дитини.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Державний стандарт початкової загальної освіти. – Режим доступу: <http://www.mon.gov.ua/ua/often-requested/state-standards/>
2. Донченко Т. Мета навчання української мови як системне утворення та шляхи її реалізації / Т.Донченко // Українська мова і література в школі. – 2011. – №1. – С. 2-6.
3. Каніщенко А.П. Уроки розвитку зв'язного мовлення в початкових класах / А.П.Каніщенко. – К.: Рута, 2000. – 128 с.
4. Коченгіна М. Навчання зв'язного мовлення. Мета. Психологічні засади. Система методів / М.Коченгіна // Початкова освіта. – 2006. – № 12. – С. 3-5.
5. Кучеренко І. А. Уроки розвитку зв'язного мовлення як основа формування комунікативної компетентності учнів / І.А.Кучеренко // Збірник наукових праць Бердянського державного педагогічного університету. Педагогічні науки. – Бердянськ: БДПУ, 2012. – №2. – С. 182-187.
6. М'ягих Г.М. Розробка уроків з розвитку зв'язного мовлення для школярів початкових класів / Г.М. М'ягих // Обдарована дитина. – 2011. – №9. – С. 25-32.
7. Методика викладання української мови: навчальний посібник / [за ред. С.І.Дорошенка]. — К.: Вища школа, 1989. — 424 с.
8. Методика викладання української мови в школі: посібник для вчителя / [О.М.Біляєв, В.Я.Мельничайко, М.І.Пентилюк та ін]. – К.: Рад. школа, 1987. – 246 с.
9. Олійник І. Умови формування навчально-пізнавальної компетентності дітей з особливими освітніми потребами / І.Олійник // Нова педагогічна думка. – 2010. – №1. – С.108-111.
10. Програма для загальноосвітніх навчальних закладів для 1-4 класів. – Режим доступу: http://www.mon.gov.ua/ua/activity/education/56/general-secondary-ducation/educational_programs/nnn1_4kl/
11. Строганова Г.М. Формування критичного мислення учнів на уроках розвитку мовлення в аспекті функціонально-семантичного підходу / Г.М.Строганова // Збірник наукових праць Бердянського державного педагогічного університету. Педагогічні науки. – Бердянськ: БДПУ, 2008. – №4. – С. 102-108.

Михайленко О.

Науковий керівник – проф. Поліщук В. А.

РОЗВИТОК СОЦІАЛЬНИХ СЛУЖБ З ПРОФІЛАКТИКИ ВІДМОВ МАТЕРІВ ВІД НЕМОВЛЯТ В УКРАЇНІ

Материнство і дитинство належать до тих соціальних феноменів, які найбільш чутливі до соціально-економічних трансформацій у суспільстві. Свідченням цього є велика кількість дітей, які зростають поза межами рідної сім'ї, високий показник відмов породіль від немовлят. Причини цього соціального явища – економічні, морально-етичні, психологічні. Найбільш очевидним є зв'язок цієї проблеми з економічною ситуацією в державі та станом сім'ї у ній, а також моральним кліматом у суспільстві. Однак причини і наслідки такого явища не вичерпуються прямою залежністю від проблем економічного характеру, більш тісно вони пов'язані з суспільним життям і моральними цінностями.

За останнє десятиріччя вітчизняними науковцями здійснена низка соціально-педагогічних досліджень, присвячених питанням роботи з юними матерями (І.Братусь),